

изданиях этих союзов. Охарактеризован их вклад в выявление, сбор, обработку и демонстрацию в собственных экспозициях местных древностей, значение этой работы для сохранения будущим поколениям многих памятников древности. Показана роль деятелей общественных союзов Правобережной Украины в развитии музейной деятельности и в историко-краеведческом изучении Волины.

Ключевые слова: музей, памятники старины, экскурсионная деятельность, археологические исследования, опись, учет, сохранение достопримечательностей.

Zaiets L.O. The role of periodicals by community organizations in Right-bank Ukraine in public enlightenment about museums (the last third of the 19th - beginning of the 20th century)

The article is concerned with the activity of museums run by public organizations in Right-bank Ukraine in the last third of the 19th and early 20th centuries as an important part of historical studies and regional ethnography. The role of periodicals in the enlightening of the public about museum activity is focused on. The contribution of the museums to the detection, collection, processing and presentation of local antiquities in personal exhibits is characterized. It is highlighted that this work was of great value for saving many ancient monuments for future generations. The role of public figures of public organizations in Right-Bank Ukraine in the development of museum, historical studies and regional ethnography of Volyn is underlined.

Key words: museum, monument, sightseeing activities, archaeological exploration, description, registration, preservation of monuments.

24.03.2011 р.

УДК 94(477.51)'1920/1930':069

Н.М. Дмитренко

ЕКСПОЗИЦІЯ МІСЦЕВИХ МУЗЕЙІВ ПІВНІЧНОГО ЛІВОБЕРЕЖЖЯ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У СУСПІЛЬСТВІ (20-30-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

В праці розглянуто питання розвитку музейної експозиції в означений період, а також вплив та наслідки соціально-політичних процесів на ідеологічний та речовий зміст експозиції. Висвітлено реакцію компартійних органів на недоліки в експозиційній роботі місцевих музеїв.

Ключові слова: музей, експозиція.

Минуле, сучасне та майбутнє – сполучені судини. Сучасний процес наукового осмислення історичного розвитку суспільства дає змогу реконструювати минуле, щоб історія не втратила внутрішніх зв'язків і не виглядала окремим уламком життя або випадковістю. На сучасному етапі розвитку українського суспільства помітно зростає інтерес до національної історико-культурної спадщини, яка значною мірою зосереджена в музейних закладах. Якщо музей – це храм муз, то вівтарем цього храму є експозиція, головна складова частина музею, яка

несе на собі інформативне, ідеологічне та емоційне навантаження. Відтак дослідження досвіду та доробку музеїв в справі побудови експозиції набуває особливого значення.

У перші пореволюційні роки у працях музеєзнавців було порушено актуальну проблему створення експозиції. Значний інтерес становить робота М. Романова «Местные музеи и как их устраивать», де уперше запропонована схема побудови експозиції краєзнавчих музеїв за відділами природи, праці, історії та суспільного життя, побуту та художньої творчості [1]. Розробці теоретичних питань створення музейної експозиції приділяв увагу в своїх працях Ф. Шміт, де доводив залежність методів підбору та схеми показу експонатів від типу музею – науково-дослідного, публічного чи навчального [2]. Закономірності розвитку системи показу експонатів досліджені М. Формаківським [3]. Питання відображення українського історичного процесу в музейній практиці порушив С. Підгайний [4]. Важливим джерелом інформації стосовно структури експозиції місцевих музеїв Конотопа, Сосниці, Остра, Сум є статті їх очільників, що увійшли до збірника «Український музей» [5]. Фундаментальністю відрізняється праця Г. Михайловської, в якій розглянуто питання розвитку принципів побудови експозиції в дореволюційному та радянському музеї [6]. Р. Маньковська розглядає поступове затвердження тематичного принципу у побудові музейної експозиції у 20-30-х рр. ХХ ст. [7].

До середини 20-х рр. ХХ ст. головним чином завершується утворення музейної мережі на Північному Лівобережжі. Період первісного накопичення експонатури музеями скінчився. Розпочалась робота по науковому вивченню фондів та побудові експозиції. В музейне життя запроваджуються нові принципи побудови експозиції як то її відкритість, доступність, ідейна та тематична єдність. Експозиція мала бути науково обгрунтованою та побудованою з дотриманням історико-хронологічного принципу.

Укрголовполітсовітою у 1922 р. була розроблена програма реорганізації музейної справи, яка передбачала заснування великої мережі соціальних музеїв, перебудову експозицій на нових науково-методичних засадах. Програма наголошувала, що експозиція повинна відтворювати «динаміку соціальних відносин», наполягала на необхідності популяризації успіхів соціалістичного життя, збиранні матеріалів сучасності та охороні пам'яток, пов'язаних з революційними подіями [8, 1].

На периферії програма соціологізації музеїв набула певного поширення у середині 20-х р. У Конотопському музеї були створені відділи сільського господарства (22 експонати) та історико-революційний (39 експонатів) [9, 17]. Остерський

музей місцевої старовини та природи, який виріс з Остерського педагогічного музею, мав педагогічний відділ (239 експонатів) з підвідділами: дошкільним, шкільним та після шкільним [10, 290]. Педагогічний відділу 1923 році працював у Новгород-Сіверському музеї [11, 57]. В Сумському художньо-історичному музеї діяв виробничий відділ, експонати якого відображали процес виробництва цукру [12, 241]. «Тільки тоді музеї можуть стати для трудящого люду осередками політично-освітніми, коли зібрані там експонати буде розташовано в соціологічному порядку, а не в антикварному. Розставляючи експонати в музеї, не можна тепер уже дивитися, аби вони були розміщені тільки по типах – церковні, побутові, археологічні, чи окремі колекції, зібрані певним чином. Для політосвітніх установ такий спосіб не годиться, бо в такому разі керівник може дати глядачеві тільки пояснення щодо окремих експонатів, тоді як потрібно дати певні широкі картини культурно-історичного розвитку народу в ту чи іншу добу» [13].

Свій відбиток в музейних експозиціях знайшла політика українізації. Окружні інспектури освіти видали свій наказ для підвідомчих установ: «При всіх політосвітніх закладах на селі організувати гуртки українознавства. В музеях заснувати українські відділи, де скупчити все, що торкається до України та її культури» [14, 5]. Місцеві музеї відгукнулись, створивши етнографічні відділи, які давали знання з побуту, культури, економіки та географії своєї округи. Етнографічні та історико-етнографічні відділи у другій половині 20-х рр. працювали у Сосницькому, Конотопському, Остерському, Роменському та Ніжинському музеях [10, 298; 15, 44, 3, 9]. Відрізнялись вони кількістю етнографічного матеріалу та якістю побудови експозиції, яка на той час мала пряму залежність від об'ємів фінансування. Маємо враження відвідувача Ніжинського окружного музею від побаченого в етнографічному відділі: «Дальший відділ етнографічний одразу розхолоджує відвідувача; він скандально бідний та безхарактерний. У такому цікавому місті, як Ніжен, з його різноманітною людністю, що в торгівлі та промисловості XVII – XVIII ст. займав першорядне місце, можна було б сподіватися цікавішого матеріалу для етнографічно-побутового відділу. Нічого про греків, а ніженське золотарство виявлено лише колекцією золотарських струментів та металевих вотинних платівок з виображенням ніг, рук, вухів, очей; ганчарі – яскраві вироби яких прикрашають ніженський базар – виявлені десятком цяцьок. Це все через те, що музей цього року нічого не одержав на операційні витрати» (Збережена орфографія оригіналу) [16, 304].

Перехід до нової економічної політики (1921) спричинив, на думку більшовицького керівництва держави, посилення буржуазного впливу на трудящих.

До розряду ідейних висловлювачів реставрації капіталізму потрапляють нова буржуазія, заможне селянство та українська автокефальна церква. Держава змінює курс безрелігійного виховання на антирелігійне. В першій половині 20-х рр. церковні відділи працювали в Конотопському, Остерському, Новгород-Сіверському та Ніжинському музеях. Іноді культові речі входили до складу відділу мистецтв як у Роменському окружному та Сумському художньо-історичному музеях, де вони демонструвались, як високохудожні вироби, походженню та існуванню яких не надавали класового характеру. Після проголошення курсу на антирелігійну пропаганду, виконуючи розпорядження керівних органів, музейники робили спроби наповнити новим ідеологічним змістом церковні відділи. Одним із перших антирелігійний відділ був відкритий у Роменському окружному музеї. Створили його разом зі Спілкою Войовничих Безвірників [17, 72].

Розбудова індустріальної держави поставила нове завдання перед музеями – відобразити динаміку та успіхи промислового будівництва. На початку 20-х рр. деякі музеї мали відділи, які висвітлювали традиційні кустарні промисли своєї місцевості – Роменський, Лохвицький музеї [15, 9, 19-20]. Наприкінці 20-х рр. в музеях створювались відділи соціалістичного будівництва, які демонстрували зразки місцевої промислової продукції. В Роменському музеї це був макет борошняного виробництва, колекція предметів керамічного, ткацького та цегляного виробництва [17, 20, 48]. Виробничий відділ Сумського художньо-історичного музею демонстрував процес виробництва цукру [12, 241]. Позитивним моментом у цій справі було те, що музеї сприяли розповсюдженню політехнічних знань.

Своє відображення в музейних експозиціях знайшла і наступна політико-економічна кампанія. 1927 р. став початком процесу колективізації селянських господарств. У Конотопському та Роменському окружних музеях були створені сільськогосподарські відділи. Силами музейних працівників виготовлялись діаграми, графіки та плакати, які свідчили про розвиток місцевого сільського господарства та динаміку створення колективних господарств [9, 17; 17, 54].

Активному відображенню соціально-політичних процесів в республіці сприяли тимчасові музейні експозиції з питань індустріалізації країни та соціалістичної перебудови села. Наприкінці січня 1929 р. Укрголовнаука своїм листом звертає увагу державних та окружних музеїв на важливість для народного господарства справи збільшення врожайності. Музеї повинні зробити свій внесок в цю справу, влаштуовуючи виставки, присвячені проблемам підвищення врожайності [17, 66]. Експонатами сільськогосподарського відділу Роменського музею

стають зразки злакових культур, насіння бур'яну, складаються графіки проведення колективізації на Роменщині, створена пересувна виставка «Весняна посівна компанія» [17, 20; 18, 2].

Вихованню нової людини з соціалістичною свідомістю сприяли виставки та червоні кутки місцевих музеїв, присвячені історії революційної боротьби. У 1925 р. до 20-річчя першої російської революції та 100-річчя повстання декабристів Сумський художньо-історичний музей створив виставку, експонати якої мали місцевий характер: література та ілюстративний матеріал, документи жандармського управління та судових установ, фотографії [19, 3-3 зв]. Лебединський музей створив червоний куток, експонати якого висвітлювали події 1905 р. Матеріали для нього зібрані учасниками та свідками тих подій – мешканцями Лебедин [20, 14].

У 1930 р. була розроблена типова схема окружного (місцевого) краєзнавчого музею. Згідно нової схеми експозиційна частина музею повинна була складатися з 5 постійних відділів: природничого, історико-культурного, історії революції, народного господарства та соціалістичного будівництва [21, 27-28].

Процес перебудови музейної експозиції за типовою схемою призвів до шаблонного вигляду експозиції – місце високохудожніх речей заступали плакати, графіки, діаграми. Нез'ясованість та відсутність конкретних вимог до ідейного вмісту експозиції не вносили ясності в питання, як музейними засобами проілюструвати головну тезу «марксової діалектики» – «вся історія існуючих до сих пор обществ есть історія боротьби классов». У звіті директора Роменського музею за 1930 р. відзначалось: «Музей провів велику методичну роботу щодо практичного здійснення марксової експозиції. 8 листопада 1930 р. музей було відкрито в новому приміщенні (колишня Олександрівська церква. – *Авт.*) При чому замість колишніх відділів весь матеріал подано за комплексом в купі, щоб суцільно міг ілюструвати органічний розвиток суспільства та класових протиріч в межах кожної епохи» [18, 5-5 зв].

Реагували місцеві музеї відповідним чином і на резонансні події загальнодержавного значення. Після вбивства С.М. Кірова (1934), у Новгород-Сіверському музеї був створений куток, який носив його ім'я. Експонатами кутка були плакати, газети, фотокартки. Прикрашав куток плакат з написом: «Величність слави нових перемог соціалізму будуть найгіднішим пам'ятником товаришу Кірову» [22, 17]. Цілком ймовірно, що такі кутки мали місце у значній кількості музеїв.

Попри всі намагання політичного керівництва держави створити нову за ідеологічним змістом музейну експозицію, структура та якісний склад експонатів багатьох місцевих музеїв на початку 30-х рр. залишались такими, де чітко проглядалися

науково-просвітницькі традиції дореволюційного музею. В середині 30-х рр. партійне керівництво Чернігівської області висловлює занепокоєння станом периферійних музеїв. Урожайним на цілу низку статей у центральній та місцевій пресі про факти шкідництва в музеях Чернігівської області став 1937 р. Постанова обкому КП(б)У «Про стан і роботу музеїв області» визнавала вказівки газет «Правда», «Комуніст», «Більшовик» про факти підривної роботи буржуазних націоналістів і троцькістсько-бухаринських ворогів в музеях Чернігівщини та оприлюднила напрямки цієї роботи: «Ігнорування вказівок Маркса-Енгельса, що «історія всіх до сих пор існуючих обществ, за исключением первобытной общины, была історією боротьби классов». Класова боротьба робітників і селян проти феодално-поміщицької і капіталістичної експлуатації зовсім не відбита в експозиціях музеїв (Глухів, Путивль, Новгород-Сіверський). Замість цього ідеалізуються царі (Глухів), організатори чорносотенних погромів (Новгород-Сіверський) та чумаки-куркулі (Ромни). У Путивльському музеї протаскувалась контрреволюційна фашистська теорія про вищі і нижчі раси. У Новгород-Сіверському музеї фальсифікувалась історія більшовицької преси. Під текстом «Зразки ліберальної та дрібнобуржуазної преси 1905-1906 рр.» були подані екземпляри більшовицьких газет. Особливо по-шкідницькому показана в музеях епоха Жовтневої революції і громадянської війни. Не показана роль Леніна-Сталіна, керівна роль більшовицької партії за соціалістичне та національне визволення. До цього ж в музеях не впорядковані відділи соціалістичного будівництва. Антирелігійна пропаганда підмінялась голим показом культових речей, не показана контрреволюційна роль церкви і релігії. Музейні бібліотеки до останнього часу були засмічені контрреволюційною літературою та альбомами і фотокартками різних фашистських наймитів» [23, 8-9].

Підіймається хвиля тотальної перевірки місцевих музеїв, чи не найголовною метою якої була відповідна перебудова експозиції та кадрова чистка. В результаті перевірки Путивльського музею було виявлено, що в експозиції про походження людини «протягнута теорія про вищі і нижчі раси». Директор музею Шарапов звільнений з посади за приховування контрреволюційної літератури [24, 56]. Доповідна записка завідуючого обласного ВНО Тягнієнка до культвідділу Чернігівського обкому висвітлює стан Остерського музею: «У відділі сучасного періоду розміщені плакати та діаграми загальноосвітнього і республіканського значення, відомостей про район немає. Загальний недолік музею полягає в тому, що в підборі експонатів робітники музею перевагу віддають різним археологічним знахідкам, а матеріалів історичних не вишукують. Запису спогадів

старих людей про прокляте минуле, про тяжкі умови життя за старих часів – не організовано. Науковий співробітник музею Максимович звільнений, як ненадійна особа» [23, 30-32].

Головною причиною недоліків у побудові експозиції Новгород-Сіверського музею перевірка визначила відсутність кваліфікованих кадрів. «Наявність експонатів дозволяє музею всебічно показати район, але штати музею навряд чи забезпечать в повному обсязі цей показ» [25, 67-70]. В середині 30-х рр. двоє директорів музею Гапеев та Вернігор були звільнені зі своїх посад. Музей м. Глухова, хоча й не приймав відвідувачів з 1934 р., також підлягав перевірці. «Навіть поверхневий перегляд матеріалів музею призводить до висновку, що будь-яка система показу відсутня. Відділ дорожнього суспільства представлений двома черепами, кількома кістками мамонта та кам'яними знаряддями праці. Музей майже не ілюструє свої експонати матеріалами та цитатами Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна» [25, 70 зв.].

Не в ліпшому стані, на думку перевіряючих, були справи у Конотопському та Сосницькому музеях. Перевірка Конотопського музею виявила суттєві недоліки в побудові експозиції, зокрема, те, що теми революційної боротьби на Конотопщині у 1905 та 1917 рр., стаханівський рух, індустріалізація, соціалістичне будівництво, соціалістична культура та побут не знайшли належного відображення [25, 78]. Відмітила перевірка 1938 р. і політичну неблагонадійність співробітників музею. Екскурсовод І.Б. Болотін у 1937 р. мав догану за притуплення класової пильності – «не реагував на контрреволюційні розмови товариша по службі Бондаря, який не вірив у можливість побудови комунізму в нашій країні, і в день смерті Леніна казав таке: «Ленін помер, але є люди, які гадають, що краще б Ленін був живий, а лєнінізм хай би помер». Лаборант Бондар звільнений у січні 1937 р.» [25, 78].

Недоліки у роботі Сосницького музею виглядали так само, як і недоліки Конотопського. Але на відміну від другого особовий склад працівників Сосницького музею не викликав нарікань завдяки заступництву з боку секретаря РПК Бакуліна, який вважав директора музею Ю.С. Виноградського та наукового співробітника В.Я. Захарченка спеціалістами музейної справи [25, 81].

Перевірка Роменського музею знайшла експозицію як таку, що протирічить ученню Маркса-Леніна. Весь колектив музею піддався нищівній критиці. «Директор Семенчик М.М. в музеї працює з 1920 р. За наказом обласного ВНО № 73 від 7 вересня 1937 р. з посади звільнений, але районний ВНО допустив його до роботи. Науковий робітник Гальон У.П. з 4 жовтня 1937 р. заарештований як ворог народу. Екскурсовод Бугрій П.Х. своїм викладанням не може задовольнити відвідувачів –

ідеалізує чумаків, не висвітлює класової боротьби. Зав. бібліотекою Італійський С.О. працює в музеї з 1937 р. Залишити його на посаді не можливо, фонд засмічений шкідливою літературою. Архаїчна література розташована на хорошому місці, а твори Леніна-Сталіна в поганому місці» [25, 85-88].

За підсумками перевірки місцевих музеїв бюро Чернігівського обкому КП (б)У виносить наприкінці 1938 р. постанову «Про роботу музеїв Чернігівської області», яка визнає роботу музеїв незадовільною. «Більшість районних музеїв не мають повних збірок творів Маркса, Енгельса, Леніна, Сталіна. Бібліотеки не очищені від ворожої літератури (Конотоп, Сосниця, Ромни). Всі районні музеї не мають єдиної схеми побудови експозиції. В ряді музеїв існуюча експозиція протирічить вченню Маркса-Леніна і за своїм змістом шкідлива (Глухів, Ромни, Новгород-Сіверський). Науково-дослідну роботу проводить лише Чернігівський, Сосницький та Роменський музеї. Решта музеїв цим не займаються. Масово-політичну роботу проводять не систематично, тематика екскурсій не актуалізована. Всі музеї не відбили в експозиціях наші досягнення. Частина музеїв протягом декількох років взагалі ніякої роботи не проводила. Глухівський музей закрито в 1934 р., Конотопський музей закритий 6 місяців. Отже, основне завдання бути могутнім засобом соціалістичного виховання трудящих, музеї не виконують.

Бюро постановляє:

- 1) організувати про обл. ВНО сектор по керівництву роботою музеїв;
- 2) очистити кадри від ворожих елементів;
- 3) поставити питання перед ЦК КП(б)У та РНК про збільшення штатів наукових робітників музею і прирівняти зарплатню робітників музеїв в районах до ставок середніх шкіл, а обл. музеїв до ставок вузів;
- 4) розробити єдину схему побудови експозиції;
- 5) очистити бібліотеки музеїв від ворожої літератури, збільшити асигнування для поповнення їх творами класиків марксизму;
- 6) посилити керівництво музеями шляхом систематичного заслуховування відчитів директорів музеїв на засіданнях МКП, міськради, РВК;
- 7) організувати в м. Чернігові, як філіал обласного музею, музей мистецтв, для чого передати до новоутвореного музею всі художні експонати районних музеїв» [25, 27-29].

Початок 20-х рр. позначився в музейній справі активним пошуком нових принципів та форм побудови експозиції. В пореволюційні часи подальший пошук нових форм експозиційного показу викликав до життя тематичний принцип, коли певна тема змальовувалась за допомогою речей відповідних часу. Надалі цей принцип стає переважаючим в більшості місцевих музеїв.

Керівники культурної справи вбачали в музейній

експозиції потужний інструмент соціалістичного виховання мас. Співробітники музеїв зобов'язані були чітко реагувати на всі соціально-політичні процеси в державі. В музеях створювалися експозиції, які відображали ці процеси. Допоміжним засобом в реалізації цих завдань були виставки, музейні та позамузейні екскурсії. Початок 30-х років позначився черговим етапом перебудови експозиції на засадах «марксистської діалектики». Але перевірки місцевих музеїв констатували відсутність позитивної динаміки в цьому процесі.

Наприкінці 30-х рр. серед головних причин недоліків у справі побудови експозиції було визнано послаблення контролю з боку партійного керівництва та значна кількість ворожих політично несвідомих працівників в музеях. Особовий склад працівників змінився у шести з восьми працюючих в 1938 р. місцевих краєзнавчих музеях. В наш час, коли музейна справа переживає черговий етап свого розвитку, надзвичайно актуальним є вивчення досвіду музейників 20-30-х рр., щоб в майбутньому уникнути помилок та збочень у справі виховання патріотів свого краю.

Посилання

1. Романов Н.И. Местные музеи и как их устраивать. – М., 1919.
2. Шмит Ф.И. Музейное дело. Вопросы экспозиции. – Л., 1919.
3. Очерки истории музейного дела в СССР. – Вып. IV. – М., 1968.
4. Підгайний С. З концепцій українського історичного процесу в музейній практиці. – Харків: Держвидав України, 1930.
5. Український музей. Збірник 1. – К., 1927.
6. Михайловская А.И. Музейная экспозиция. Организация и техника. – М., 1964.
7. Маньковська Р.В. Музейництво в Україні. – К., 2000.
8. Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського, ф.16, спр. 30.
9. Державний архів Чернігівської області (далі - ДАЧО), ф. Р-593, оп. 1, спр. 1752.
10. ДАЧО, ф. Р-593, оп. 1, спр. 1862.
11. ДАЧО, ф. Р-593, оп. 1, спр. 1747.
12. Український музей. Збірник 1. – К., 1927. – С. 241.
13. Красное знамя. – 1924 – 22 ноября. – № 268.
14. ДАЧО, ф. Р-593, оп. 1, спр. 1746.
15. ДАЧО, ф. Р-593, оп. 1, спр. 1862. Там само, ф. Р-593, оп. 1, спр. 2017. Там само, ф. Р-60, оп. 1, спр. 796. Державний архів Сумської області (далі – ДАСО), ф. Р-5601, оп. 1, спр. 30.
16. Глобус. – 1928. – Жовтень. – № 19. – С. 304.
17. ДАСО, ф. Р-5601, оп. 1, спр. 1151.
18. ДАСО, ф. Р-6434, оп. 1, спр. 36.
19. ДАСО, ф. Р-33 оц, оп. 1, спр. 27.
20. ДАСО, ф. Р-33 оц, оп. 1, спр. 28.
21. Центральний державний архів вищих органів влади України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 166, оп. 9, спр.373.
22. ЦДАВОВУ, ф. 166, оп. 11, спр. 361.
23. ДАЧО, ф. П-470, оп. 4, спр. 815.
24. ДАЧО, ф. П-470, оп. 4, спр. 88.
25. ДАЧО, ф. П-470, оп. 4, спр. 1270.

Дмитренко Н.М. Экспозиция городских музеев Северного Левобережья как отражение социально-политических процессов в обществе (20-30 гг. XX ст.)

В статье рассмотрены вопросы развития музейной экспозиции, а также влияние и последствия социально-политических процессов на идеологическое и предметное содержание экспозиции. Показана реакция компартийных органов на недостатки в экспозиционной работе городских музеев.

Ключевые слова: музей, экспозиция.

Dmitrenko N.M. Exposition of the city's museums of North Left-bankness as reflection of socio-political processes in society (20-30-th years of the XX-th century)

In labour the question of development of museum display is considered in a marked period, and also influence and consequences of socio-political processes on ideological and material maintenance of display. The reaction of communist party organs is reflected on defects in a display works of local museums.

Key words : museum, exposition.

25.03.2011 p.

УДК 562/569:502.4(477.52)

О.М. Ковальчук
О.М. Козлов

ДО ПИТАННЯ ПРЕДСТАВЛЕНОСТІ ВИКОПНИХ РЕШТОК АНТРОПОГЕНОВОЇ ТЕРІОФАУНИ У ФОНДАХ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА У М. ПУТИВЛІ

У статті піднімається проблема збереженості викопних решток тварин у краєзнавчих музеях Сумської області. Наводиться якісна та кількісна характеристика палеоостеологічного матеріалу, датованого пізньоплейстоценовим і ранньоголоценовим віком, з фондів Державного історико-культурного заповідника в м. Путивлі. Підкреслюється значимість та перспективність подальшого пошуку та вивчення викопних решток тварин різного віку на регіональному рівні.

Ключові слова: викопні рештки, фонди краєзнавчих музеїв, антропогенова теріофауна, *Mammuthus primigenius*, *Coelodonta antiquitatis*, *Cervus elaphus*, Путивльський район.

Фосилізовані рештки організмів минулих епох є специфічним видом природних ресурсів, які можна використовувати з науково-дослідницькою, навчально-виховною та промисловою метою [4, 190; 6, 25-26]. Основними проблемами, пов'язаними зі збереженістю та використанням викопного остеологічного матеріалу, знайденого на теренах Сумської області зокрема та України в цілому, є його неточна ідентифікація (в музейних установах районного рівня немає фахівців, які могли б безпомилково визначити приналежність викопних решток тварині певного виду), неправильне заповнення або повна відсутність етикетки біля зразка, а також, що найголовніше, відсутність належної площі експозиції та фондів, необхідної для розміщення всього колекційного матеріалу